

Úloha 1: Koho volíš, Slovensko? Politické strany a voľby na Slovensku v regionálnych súvislostiach

Autor: Martin Plešivčák. Recenzenti: Lukáš Vizváry, Ingrid Bučeková

Dôležitý úvod 1 – Politické strany, politické ideológie a voľby

Neoddeliteľnou súčasťou života každej spoločnosti sú **politické strany**. Politická strana je politická organizácia, ktorá nominuje kandidátov do verejných úradov pod svojím vlastným menom, presadzuje určitú ideológiu alebo je vytvorená za účelom riešenia určitého problému. Termín politická strana je veľmi široký, jeho význam sa líši v rôznych štátoch. Všeobecne je charakterizovaná ako dobrovoľná otvorená a trvalá organizácia, ktorej členovia majú spoločné politicko-ekonomické záujmy za účelom získania politickej moci vo voľbách. Politická moc býva obyčajne inštitucionalizovaná a má buď podobu jednotlivca alebo kolektívu. Sú im pridelené kompetencie a okruh objektov, voči ktorým sa moc vykonáva. Najčastejšou politickou mocou, ktorá sa vyskytuje takmer vo všetkých štátoch sveta, je štátna moc.

Snahou politických strán je oslovovať voliča svojou ideológiou. **Politická ideológia** umožňuje identifikáciu s komplexným systémom hodnôt a s danou sociálnou skupinou, a poskytuje tak základné východiská pre formuláciu politického programu a jeho cieľov. Tradične sa politické strany delia na ľavicové, stredové a pravicové. Jednou z kľúčových politických ideológií, ktoré zásadne vstúpili do chodu dejín, je socializmus ako ideológia „ľavice“. Socialisti kritizujú kapitalizmus a nedokonalosti trhového mechanizmu, a zasadzujú sa o sociálne prijateľnejšiu spoločnosť, so sociálnym programom orientovaným najmä na strednú a nižšiu spoločenskú triedu. V súčasnosti však môžeme vo viacerých krajinách Európy pozorovať existenciu vplyvných stredo-pravicových strán s programom zameraným na ochranu existujúcich inštitúcií, tradičných hodnôt (či návratu k nim), resp. s uprednostňovaním „postupných“ reforiem a pomalej adaptácie na nové trendy v spoločnosti. V prípade mladých voličov sú v poslednom období v kurze najmä liberálne strany. Tie sa snažia podporovať slobodu a práva jednotlivca a často aj myšlienku spoločenského, ekonomického a kultúrneho pokroku. Je pre ne typické aj presadzovanie (náboženskej a morálnej) tolerancie, rovnosti ľudí, práva na súkromné vlastníctvo, voľného trhu a obmedzovanie štátnych zásahov. V mnohých krajinách Európy, vrátane Slovenska, začala v poslednej dekáde nabrať na popularite aj pravicovo-konzervatívna ideológia nacionalizmu, ktorá je v politickej rovine najčastejšie spájaná s existenciou krajnej pravice.

Existencia politických strán je citelne viazaná na inštitút volieb, ktorý pre ne stelesňuje nástroj k uchopeniu moci vo verejnom priestore. **Voľby** predstavujú mechanizmus, v ktorom si občania volia svojich zástupcov do zákonodarného zboru (napr. národného parlamentu) formou zastupiteľského modelu demokracie. Voľby preto možno považovať za spôsob výberu spomedzi uchádzačov na určitý post. Parlamentné voľby majú v mnohých krajinách aj ďalšiu funkciu a to tú, že prostredníctvom ich výsledkov sú zadefinované možnosti zostavenia vlády tou ktorou stranou. Zvyčajne vládu zostavuje víťaz volieb, pričom na to musí dostať poverenie od prezidenta krajiny. Základnými ukazovateľmi výsledkov volieb sú **volebná účasť** (podiel voličov, ktorí sa volieb zúčastnili a odovzdali platný hlas, z celkového počtu oprávnených voličov) a **volebný zisk politických strán** (podiel platných hlasov voličov pre danú stranu z celkového počtu platných hlasov voličov odovzdaných pre všetky politické strany, ktoré sa volieb zúčastnili). V zásade u nás rozoznávame päť typov volieb lokálneho až celoeurópskeho významu (voľby na miestnej úrovni - do zastupiteľských orgánov lokálnej a regionálnej samosprávy, parlamentné voľby, prezidentské voľby a voľby do Európskeho parlamentu, špeciálnym prípadom hlasovania je referendum), ktorých pravidlá sa v prípade jednotlivých štátov v dost významnej miere odlišujú. Najviac sledované sú parlamentné voľby (u nás voľby do Národnej rady Slovenskej republiky), ktoré znamenajú možnosť výberu verejných zástupcov do národného parlamentu.

Zadanie úlohy 1:

Opište a vyhodnoťte **geografické súvislosti** výsledkov **parlamentných volieb** uskutočnených na Slovensku v roku **2023** na okresnej a krajskej úrovni. Všímajte si **volebnú účasť**, ako aj **výsledky** troch nasledujúcich politických strán (hnutí): Smer – slovenská sociálna demokracia – **Smer-SSD** (vítaz volieb, najsilnejšia ľavicová strana s prvkami populizmu), Progresívne Slovensko – **PS** (vo voľbách druhé miesto, najsilnejšie liberálne hnutie), Hlas – sociálna demokracia – **Hlas-SD** (vo voľbách tretie miesto, ľavicová strana s prvkami populizmu). Všetky potrebné **údaje sú obsiahnuté v tabuľke** v excelovskom súbore na našej stránke na linke <http://www.humannageografia.sk/geokos/ulohy.php>.

Navrhujeme nasledovný postup:

1. Vytvorte **rebríček okresov podľa volebnej účasti**, v ktorom zobrazíte prvých dvadsať (1.-20. miesto) a posledných dvadsať okresov (60.-79. miesto) podľa výšky volebnej účasti.

2. Vytvorte **rebríčky okresov podľa volebného zisku strán (hnutí) Smer-SSD, PS a Hlas-SD** a graficky znázornite, v ktorých zobrazíte prvých dvadsať a posledných dvadsať okresov podľa podpory pre danú stranu. Na znázornenie výsledkov môžete prípadne použiť aj mapy (technické pokyny k prílohám nájdete vo všeobecných pokynoch k riešeniu úloh).

3. **Zistené skutočnosti je potrebné aj slovné vyjadriť.** K tabuľkám, grafom a prípadne mapám napíšte slovné vyhodnotenie, komentár, v ktorom zhrniete najzásadnejšie zistenia. Pozor, neprepisujte všetky údaje z tabuliek! Zamerajte sa na zhrnutie základných výsledkov svojho bádania a pokúste sa nájsť aj určité dôvody a vysvetlenia, prečo je to tak. Inšpirovať Vás môže Dôležitý úvod k téme politických strán a volieb. **Hľadajte odpovede napríklad na tieto otázky a čiastkové problémy:**

- **V ktorých častiach Slovenska (vzhľadom na svetové strany – východ, západ, sever, juh, severozápad, severovýchod, juhozápad, juhovýchod, resp. kraje) sa koncentrujú okresy s najvyššou, resp. najnižšou volebnou účasťou?**

- **Ktoré okresy sa vyznačujú najvyššou podporou pre danú politickú stranu? Pre každú politickú stranu ich vymenujte osobitne.**

- **V ktorých krajoch sa nachádza najviac okresov z prvej dvadsiatky rebríčka najvyššej podpory pre jednotlivé vybrané politické strany? Koľko?**

- **Existujú okresy, v ktorých bola dosiahnutá vysoká volebná účasť (prvá dvadsiatka rebríčka) a zároveň sa v nich výrazne darilo aj jednej zo spomínaných politických strán (prvá dvadsiatka rebríčka)? Ak áno, opište tieto prípady.**

- **Vyhodnoťte volebnú podporu politických strán v kontexte socio-ekonomickej situácie na Slovensku. Ktoré politické strany majú vyššiu podporu v ekonomicky rozvinutejších častiach Slovenska (Bratislavský, Trnavský kraj a Trenčiansky kraj) a ktoré v menej rozvinutých (Banskobystrický a Prešovský kraj)?**

- **Aká je podpora politických strán v okrese, v ktorom bývate? Ktoré strany v ňom majú vzhľadom na celoslovenské výsledky (údaj je súčasťou priloženej tabuľky o výsledkoch volieb v okresoch Slovenska) vyššiu volebnú podporu a ktoré nižšiu? Porovnajte s celoslovenskými výsledkami.**

4. Na záver vypracovania úlohy pripojte zoznam použitej literatúry a zdrojov. Musí obsahovať všetky zdroje, z ktorých ste čerpali údaje, fakty a informácie, vrátane tých, ktoré ste našli v zadaní tejto úlohy, slovom všetko, čo ste pri vypracovaní úlohy použili. Vzor nájdete vo všeobecných pokynoch k riešeniu úloh.